

Sztrájkelhárítás és törvényhozás.*)

a békés és megrázkódtatások nélküli fejlődésnek vagyunk meggyőződött hívei, ennek szolgálatát tartjuk az osztályérdekek fölött álló szociálpolitika feladatának. Épen azért töltenek el bennünket őszinte aggodalommal a magyar közéletnek bizonyos újabb jelenségei. Mindazt a közgazdasági hátrányt, közigazgatási és társadalmi visszasságot, amely kivált a magyar kézműiparos osztályt nyomja, mindazokat a bajokat, amelyeknek az orvoslását a magyar társadalom az államtól várja: ügyes rendezők újabban egy szociálpolitikai jelszóval, a sztrájktörvénynek a hangoztatásával igyekeznek elfelejtetni.

Az iparos munkáltatók osztálya sok mindenféle körülmény folytán tényleg annyira nehéz helyzetben van hazánkban, mint talán sehol a világon. Szilárd meggyőződésünk, hogy egy még oly modern, még oly tökéletes „sztrájktörvény” sem tud jelentősebb mértékben segíteni azokon az organikus betegségeken, amelyekben iparunk, de kivált a munkáskérdésünk jelenleg sínylődik. Bizonyos az is, hogy helytelen törvényhozási rendszabályok azokat még inkább elmérgesíthetik. Mert mit jelenthet ez a magában véve sok mindenfélét sejtető, semmit sem

*) Bár nem mindenben értünk egyet e fejtegetésekkel, azokat annál szívesebben közöljük, mert szerzjük e kérdés terén rendkívül mélyreható és sokirányú tanulmányokat tett, melyeknek eredményét legközelebb teszi közzé egy körülbelül 50 ív terjedelmű munkájában *Sztrájk és Szociálpolitika* címen az *Athenaeum* kiadásában.

A szerk.

mondó szólam: „sztrájk törvény”? Vannak törvények, amelyek bizonyos létező rosszakat, de néha jókat is (vide: örlési forgalom) egyszerűen mechanikus rendszabályok útján megszüntethetnek. Ilyen törvényről a sztrájk kérdésében, amely a szabad kereseti társadalmi rendnek egyik természetes, mivel szükségképeni folyománya, szó nem lehet; azt legfeljebb egy új rend, mint pl. Ausztráliában az államszocializmus irthhatja ki. Ellenben igen könnyen válhat a tervezett reformból olyan törvény, amely a sztrájkokat nagy mértékben szaporítani fogja. Nevezetesen, ha azok a részben alattomos, részben pedig egyszerűen csak kontárkodó javaslatok, amelyek nálunk legutóbb felmerültek, „sztrájk törvénné” válnak, úgy gazdag külföldi tapasztalatok alapján semmi kétség sincs afelől, hogy az ilyen „teremtő” törvény lesz, vagyis a sztrájkok virágkora csak még ezután fog erre a mi zszenge magyar iparunkra rászakadni.

Mi tehát a következőkben azokkal a javaslatokkal, amelyek sötét politikai avagy száналmasan rövidlátó osztályérdekből ebben a két irányban mozognak, annál kevésbbé kívánunk foglalkozni, mivel azok amúgy sem komolyak. Egyfelől ugyanis Magyarország Európában fekszik; másfelől a kereskedelemügyi kormánynak felelős képviselői érelyesen állást foglaltak eme reakciós inszINUÁCIÓK ellen. Míg a kész törvényjavaslat ezt az állásfoglalást meg nem hazudtolja, addig annak jóhíszeműségét a magunk részéről nem tartjuk méltányosnak kétségbevonni. Mi tehát tisztán egy harmadik, komoly szociálpolitikai irányban felmerült javaslat szellemében fogunk a „sztrájk törvénnel” foglalkozni, ha már egyszer ezt a sok tekintetben kifogásolható szólamot el kell fogadnunk.

Vannak ugyanis törvények, amelyek tekintettel bizonyos szükségképeni, automatikusan végbemenő társadalmi átalakulásokra és áttolódásokra, azt a célt szolgálják, hogy ez a fejlődés mentől békésebben és mentől kevesebb súrlódással, mentői gyorsabban és mentől egyöntetűbben menjen végbe. Ebben az értelemben igenis szükséges a „sztrájk törvény”, mivel tényleg nagy mértékben csökkentheti a termelő erőket elfecsérlő munkabeszüntetéseket, meg az elkerülhetetlenül velük járó egyéni, társadalmi és erkölcsi áldozatokat. Ha a modern sztrájk törvényhozó becsületesen és célszerűen, még pedig nem utolsó sorban az ipari munkáltatók szempontjából is célszerűen akar eljárni: először is kutatni fogja a munkaviszonynak a már nemcsak külföldön, de hazánkban is szemelláthatóan elkerülhetetlen új fejlődési irányát s azután a kapitalisztikus termelés terén bennünket megelőző kultúrállamoknak keservesen megszerzett tapasztalatai és a tudomány eredményei alapján azokat a reformokat fogja törvénybe foglalni, amelyek

ezt a fejlődést békés és szociális, tehát a szó legjobb értelmében vett hazafias szellemben előmozdíthatják. A következőkben mi ezt a kettős feladatot szeretnők tömören jelezni, anélkül, hogy azt a nagyon részletes és szétágazó induktív anyagot, amelyen azok felépültek, itt csak kis mértékben is ismertethetnők.

A munkaviszony feltételeinek a régebbi társadalmi szerkezetekben dívó, teljesen felsőbbbségi megállapítása (rabszolgaság, jobbagyság, céhlegénység) régóta nem felel meg többé korunk követelményeinek: a technikai haladásnak, a keletkező nagyüzem igényeinek, legkevésbé pedig a számban, felvilágosodottságban, politikai és társadalmi súlyban mindinkább növekedő munkásosztály etikai felfogásának. De ép oly kevésbé felel meg ma azoknak az a „szabad egyéni egyezkedés”, amely sok reménytől fogadva, helyébe lépett. Az egyes munkásnak a munkafeltételek megállapítására való befolyása tulajdonkép nem is egy szabadon szerződő félé, hanem egy kérvényezőé. Óhajának teljesítése a legnagyobb mértékben a vállalkozó jóakarától függ. A tények igazolják azt, hogy milliók kedvező helyzetét a szabad verseny korszakában tisztán altruisztikus érzelmektől tenni függővé, a legveszedelmesebb optimizmus bélyegét viseli magán: fentartja a régi uralmi viszonyt — annak előnyei nélkül. A munkások elnyerik tehát mindenütt a koalíciójogot, majd erős szakszervezeteket létesítenek. Zárt falanxként állanak szemben munkáltatóikkal; óhajok helyébe követelések lépnek, a munkaviszony más színezetet nyer. Régebben a vállalkozó szabta meg a feltételeket, ma egyezkednie kell munkásainak képviselőivel. Hogy az egyezkedés simán menjen végbe, ez most már nemcsak a munkásnak, hanem a munkáltatónak is nagy érdeke. Esetleg már a munkáltató kerül a gyengébb fél helyzetébe, neki kell az egyoldalúan megállapított feltételeket elfogadnia. Az erőviszonyok ily eltolódása mindenképen visszas mindaddig, amíg a termelés irányításában az egyéni vállalkozónak a maihoz hasonló fontos funkciója van. E lehetetlen állapotot mindenütt csak a vállalkozóknak szakmánként s iparáganként, végül szintén országoként való központi szervezkedése szünteti, illetve szüntetheti meg. Hatalom hatalommal áll szemben; de a nagy sztrájkok és kizárások megtanítják a munkáltatókat és a munkásokat, hogy előnyösebb, ha az adott hatalmi viszonyokhoz és gazdasági konstellációkhoz mérten lehetőleg egész iparágakra kiterjeszkedve nem egyén az egyénnel, hanem szervezet a szervezettel állapítja meg a legfontosabb munkafeltételeket. A társadalmi fejlődés ily módon egyenesen a munkaviszonynak kollektív, azaz lehetőleg az összes érdekelték virtuális részvételével való alapvető szabályozásához vezet el, még pedig nemcsak a szoros értelemben vett iparban, de a kapi-

talisztikus üzemű mezőgazdaságban is (Észak-Olaszország, Dél-Franciaország). A következőkben tehát a rövidség kedvéért használjuk csak az „ipar” kifejezést. Az egyéni szabad egyezkedés ezáltal nem szűnik meg, de határait a két társadalmi osztály kollektív egyezkedése (*collectiv bargaining*) egy többé-kevésbé részletes, faz érdekeltek kisebb-nagyobb körétől elfogadott alkotmányszerű közszabvány (*common rule*) formájában jelöli ki. Oly megegyezést, amelynél fogva valamely ipar, illetve a rokonszakmák munkásainak összessége valamely munkáltatóval vagy a munkáltatók összességével megállapodik aziránt, hogy bizonyos munkafeltételek kötelező normául szolgáljanak bármely egyéni munkabérszerződés megkötésénél, kollektív munkaegyezménynek vagy röviden kollektív egyezménynek nevezünk.

A kollektív egyezménynek kulturális jelentősége abban áll, hogy véget vet az ipari abszolutizmusnak, amellyel a munkáltató az egyéni szerződések rendje alatt a munkafeltételeket önkényesen megszabhatta és befolyást juttat a munkásoknak is, a termelésnek a vállalkozókkal egyformán nélkülözhetetlen tényezőinek. A kollektív egyezmények képviselik a gazdasági életben azt, amit az államéletben alkotmánynak nevezünk. A munkáltató felségjogait önmaga kénytelen korlátozni és biztosítékokat nyújtani ipari birodalma minden dolgozó tagjának a kizsákmányolás, a lealázás és önkény régi rémei ellen. Ez alkotmányok azonban csak kompromisszumok és nem jelenthetik a demokrácia oly abszolutizmusát, hogy viszont a munkáltatót nyomja el teljesen, hanem csak arra lehetnek hivatva, hogy valóra váltsák Gneistnek, a kitűnő államjogásznak azt a híres párhuzamát, amelyet a munkáltatók és monarchák, a hivatalnokok és miniszterek, végül a munkások bizalmi férfiai és a népképviselők között vont meg.

E rend azonban továbbra is a diplomácia terére utalt és lappangva továbbható érdekellentétek alapján épül fel, nem az érdekek teljes harmóniájának irreális humbugján. Az együttműködés kényszere és jól felfogott haszna az összeütközéseket, de kivált a munkabeszüntetéseket időről-időre kizárja és egyre gyérebbé teszi. Hatása alatt az egymásra és saját társaikra való erkölcsi és gazdasági nyomás szabályozottabbá válik; a néha mégis elkerülhetetlen nagy összeütközések komolyabbakká és hosszasabbakká válnak, anélkül, hogy a régi küzdelmek brutalitását és szertelenségeit csak meg is közelítenék. A folytonos guerilla-háború azonban, amely ma még számos iparban a vállalkozó szellemet annyira megbénítja, annyi értékes erőt emészt fel, megszűnik; a bojkottok és részleges kizárások is részben vagy egészen megszűnnek. A keletkező kisebb véleményeltéréseket a két szervezettől az egyezmény magyarázatára és keresztülvitelére válasz-

tott bíraskodó, más néven bérszabályvédő-bizottságok egyenlítik ki, amelyek szükség esetén a szakmán kívül álló pártatlan választott bíróval egészítik ki magukat. A tisztességes s ily módon alkotmányosan általánosított munkafeltételek mellett a munkás nagyobb kedvvel és kitartással dolgozik, a vállalkozó ambícióját és üzleti tehetségeit nyugodtan és háborítatlanul érvényesítheti. Csak így érvényesül ma a *labor omnia vincit* mondása a társadalom egész gazdasági életében. Az ipari alkotmány nem szünteti ugyanis meg a modern bérmunkásságnak etikailag jogosult törekvését arra sem, hogy anyagi és kulturális helyzetét önerejével továbbra is javíthassa. De ez a törekvés az alkotmányos munkarendszerben parlamentáris modorban nyilvánul meg, fokozatosan érvényesül és a lehetőség határain belül marad. Az egykor személyes vad gyűlöletstől eltelt két osztály ilyenkor legalább is a hosszas fegyverszünetek alatt végbemenő gazdasági gyarapodás eredményében, a gyakori sztrájkokkal különben vellejáró, de most kölcsönösen megtakarított anyagi áldozatokban és a folytonos technikai javítások gyümölcseiben osztozkodhatnak, de természetesen mindenkor csak a gazdasági viszonyok s a két szervezet hatalmi viszonyaira való tekintettel, azoknak arányában. A munkáltatók a munkafeltételeknek olymértű javítására irányuló kívánalmakat, amelyeket az első vagy második béke parlamentáris megkötésénél akkori lélektani állapotukból, etikai diszpozíciójukból és általános világfelfogásukból kifolyólag még merényletnek minősítettek volna iparuk élete ellen, a béke alatt szerzett kedvező tapasztalataik folytán, legalább is tárgyalhatóknak és kompromisszumok alapján megadhatóknak tartják, csak hogy az őszintén megutált korábbi harcok vissza ne térjenek. Az alkotmányos munkaviszony ezáltal a munkásság politikai törekvéseit is mérsékli. Gyakorlati vezetőket képez ki, akik sem utópiák, sem forradalmi átalakulások számára nem kaphatók. Maga a nagy tömeg gyakorlatilag tapasztalja a mindenkor fennálló állapotokból kiinduló gazdasági, társadalmi és kulturális evolúció lehetőségét. Megtanulja, hogy a legsajátosabb érdeke az, hogy az ökonómiai fejlődést lehetővé tegye. Hiszen az általa áhítozott társadalmi eszmények is csak a mentői magasabb fokra csigázott termelő erők segítségével érhetők el. A politikai munkáspártok agitációjának legmegokoltabb és leghatályosabb forrásai: az etikailag alantasabb munkáltatók könnyörtelensége és kíméletlensége, a munkás emberi méltóságának sokszoros sérelmei megcsappannak. A politikai harcok hangja és modora is civilizáltabbá, személyeskedéstől mentebbé válhatik, céljaiban pedig pozitívebb lehet ott, ahol a munkásság a törvényhozásnak egyenjogú tényezője.

A közhatalomnak tehát, amidőn a sztrájkelhárítás céljából a modern gazdasági érdekharcokba avatkozik, első sorban erősítenie kell vagy legalább is gyengítenie nem szabad amaz intézményes rugókat, amelyeken ez az új alkotmányos rend nyugszik: a munkás- és munkáltató szakszervezeteket. Igaz, hogy Nagy-Britanniában és Franciaországban már a XVIII. századból idéznek kollektív munkaegyezményeket, amelyek laza embercsoportok alkotásai voltak; de az is kétségtelen, hogy Nagy-Britanniának mai viszonylagos szociális békéje csakis a trade-unionizmus és a vállalkozó szervezetek szabad kifejlődésének köszönhető. Ama sok ezer kollektív egyezmény között, amelyeket ma már az összes kapitalisztikus államokban találunk, azok a legerősebbek, amelyek lehetőleg általános és izmos kétoldalú szakszervezeteken pihennek. Ugyanez mutatható ki ama nem csekély számú ipari békeokmányról is, amelyeket hazánkban összegyűjtöttünk. Sem az egyes munkás nem tudja ugyanis az erősebb munkáltatóval szemben méltányos jutalékát oly mértékben kivívni, sem az egyes humánus munkáltató azt oly mértékben megadni, hogy a sztrájkokban jelentkező hatalmi próbák elkerülését a legcsekélyebb mértékben is remélhetnők. Mihelyt a munkások jelentősebb része rosszabb feltételek mellett is vállal munkát, az egyezményes feltételekhez ragaszkodó szaktársaik szintén kénytelen-kelletlen visszafanyalodnak az ecetes korsóhoz vagy pedig elvesztik munkahelyeiket. Hasztalanul hajlandók viszont a derekabb vagy tehetősebb munkáltatók jobb munkafeltételek mellett dolgoztatni, ha akad számos olyan munkáltató is, aki rosszabb munkabérek segélyével szenyversenyt folytat ellenük. De szerencsére ép a munkásszervezet az, amely a munkáltatók szolidáris szervezkedését kikényszeríti. Ekkor válik csak a munkaviszony teljes szanálása lehetőségessé. Szóval csakugyan a munkások jól vezetett hatalmas szervezetének kell fellépnie, hogy a viszonyokhoz képest lehető legjobb munkafeltételeket a munkáltatók összességére kiterjedőleg a munkások számára kivívhassa. Ennek az életcélnek törvényes elismerése, biztosítása és lehető előmozdítása után a helyesen szervezett és vezetett szakszervezetek csak annyi joggal nevezhetők az ipari harc organizációinak, amennyi joggal a modern hadseregeket a háború szervezetének mondhatjuk. A szakszervezeteknek társadalmunk mai szerkezete adta gazdasági erőviszonyokból csakugyan automatikusan folyik az az élethivatása, hogy a munkaszerződések tartalmának megállapításánál a munkásnak a vállalkozókkal szemben a szükséges paritást biztosítsa, a jog által elismert formális egyenjogúságot és önelhatározási jogot — miként a választójog a nemzeti élet irányzása terén — a gazdasági életben tegye tényleg valósággá. Emiatt

az erkölcsi értékük miatt ragaszkodnak a munkások főleg szenvedélyes kitartással szervezeteikhez. S amint a nemzetek között ma még állandó békeállapot csak úgy lehetséges, ha erős hadseregek és a küzdelemre való folytonos állig felfegyverzett készenlét a háború ingerét elfojtja; akként a modern kapitalisztikus termelési rendszerben a munkások és a munkáltatók kétoldalú erős szervezetei teremthetik csak meg az időközi, erőmérlegelésként jelentkező ingadozásoktól eltekintve, az állandó egyensúlyt és azzal a béke állapotát. A modern államok csak egyenjogúnak elismert képviselőik diplomáciai tárgyalásai által intézhetik el nyílt harcok nélkül is a felmerülő érdekellentéteiket; azonképen a munkaviszályok megszüntetésénél is kétoldalú erős szervezetek élén álló bölcs és mérsékelt vezéreknek kollektív egyezkedése az egyáltalán lehetséges béke kulcsa.

Valahányszor a munkásszervezetek e lényegbe vágó céljukat békés, az alkotmányosság alapján folyó tárgyalásokkal elérhetik, szívesen letesznek a sztrájk fegyverének használatáról. Még pedig már amaz egyszerű megfontolásnál fogva is, mivel a telt pénztárakkal rendelkező és erősen fegyelmezett szakszervezet a sztrájk által sokkal többet veszíthet, mint a *va banque*-ot játszó pillanatnyi sztrájkkoalíció gyülevész hada. Valóban, ha egyéb körülményt nem is veszünk tekintetbe, mint azt, hogy minő bonyodalmas, nehézkes rendszabályokkal biztosítják már jórészt hazánkban is a központositott országos szakszervezetek a pusztán helyi körülmények szülte, pillanatnyi elkedvetlenedésből vagy személyes gyűlölségből eredő elhamarkodott sztrájkok kitörését, azáltal, hogy a sztrájksegély folyósítását megtagadják stb.: akkor a szakszervezetekben már emiatt is a társadalom sztrájkok elleni biztosításának egyik fontos tényezőjét kell látnunk, amelyeket örömmel kell üdvözölnünk, bárhol lépnek is fel! Természetesen nem feltétlenül és megszorítás nélkül áll ez a tétel; alkalmunk lesz általánosságban jelezni ama biztosítékokat, amelyekkel a szervezetek a jelzett cél biztosítására szociálpolitikai szempontból esetleg körülvethetők. Itt csak arra kell utalnunk, hogy Angliában is, a fiatal és kezdetleges szervezetek a sokkal erősebb mértékben kizárólagos sztrájkszervezetek, mint azok, amelyek az évek hosszú küzdelmei után a fejlődés magasabb fokára jutottak és megizmosodtak. Mindenütt azonban, ahol a munkáltatók nem ismervén amaz előnyöket még, amelyeket ama adott hatalmi viszonyok között a kollektív egyezmények rendje reájuk nézve is képvisel, számos előítéllettel vannak még eltelve a munkásszervezetekkel kollektíve folytatandó tárgyalások és megállapodások ellen. Csak ahol az ipari béke ily alkotmányos alapon egyszer meghonosodott, mint pl. a budapesti könyvnyomda-iparban már 1848 óta, ott fogja az érdeklődő minden nyomdafőnöktől azt a

felvilágosítást kapni, hogy egyedül a nyomdászok szakszervezetén múlik, hogy ez a béke mind szolidabbá és biztosabbá válik, mivel annak van a maga erkölcsi eszközeivel módjában megakadályozni azt, hogy az egyezményt be nem tartó vállalat tisztességes munkást kapjon. A lakatosiparunkban alig jött létre a fővárosban a kollektív ipari rend, a mesterek máris azt követelik, hogy a segédek szervezete a vidéken is szüntesse meg az ott uralkodó piszkos versenyt. A munkáltatók, akik az egyéni egyezkedés anarchikus állapotában legfőbb érdeküket a munkásszervezet megbontásában és a „dolgozni akarók”-ban (már t. i. a silányabb munkafeltételek mellett is dolgozni akarókban) látták, ilyenkor veszik észre azt, hogy végeredményben saját maguk alatt fűrészelték a fát akkor, amidőn munkásaikat a szervezkedéstől lehetőleg visszatartották. Ilyenkor látják be azt is, hogy mennyire érdekükben van az, hogy a munkásszervezet élén ne az iparban még tényleg dolgozó, kevésbé képzett és teljesen felelőtlen vezetők álljanak, hanem az illető iparágat alaposan ismerő oly szakszervezeti hivatalnokok, akiknek elég szabad idejük van közgazdasági tanulmányokat folytatni és egész tehetségüket és munkaerejüket a szakmabeli munkások szervezésére és nevelésére fordítani. Csak az ilyen vezetőkkel, akik társaik bizalmát is feltétlenül élvezik, lehet a zöld asztal mellett eredményes tárgyalásokat folytatni. Első sorban e hivatalnokok óvakodnak a hatalmi viszonyok által meg nem okolt harcoktól, hiszen sikertelenségüknek egész ódiúmat a tömeg reájuk hártja. Sajnos, nálunk még e vezetők sokkal rövidebb idő óta élhetnek eme magas fokú társadalmi funkcióknak, hogysen azzal a szaktudással, óvatossággal és körültekintéssel működnének már, mint angol avagy német társaik. De ma már mégis ott tartunk, hogy ezek a férfiak gyakran óriási erőfeszítéssel tartják vissza az inkább ösztöneinek, mint okosabb belátásának hódoló tömeget az elhamarkodott sztrájkolástól; amint hogy nekik köszönhető első sorban az is, hogy az 1905. és 1906. években számos bér- szabálymozgalom vezetett már teljesen békésen eredményre: az alkotmányos munkabérvizony megteremtésére. Szóval a munkáltatók legtöbb előítélete, amelyeknek részletes ismertetésébe és cáfolásába itt nem bocsátkozhatunk, egy közös forrásra vezethetők vissza, hogy t. i. a fiatal és politikai jellegű sztrájkszervezetek és kezdő munkáshivatalnokok hibáit általánosítják és úgy tüntetik fel, mintha a kollektív egyezmények rendjének volnának kiirthatatlan rákfenéi.

Az összérdeket képviselő és modern feladatainak magaslatán álló közhatalom azonban a maga részéről természetesen nem alkalmazkodhatik a munkáltatók elmaradott részének egyoldalú és kezdetleges ideológiájához, akkor, amidőn a szociális kérdés darázsfészkébe bátorkodik

nyúl. Semmi esetre sem folytathat tehát holmi mechanikus érvágásokkal szociális kuruzslást abban a században, amelyet akár a társadalmi orvostudomány századának keresztelhetünk el, hanem már mint az ország egyik legnagyobb termelőjének és fogyasztójának is le kell számolnia a kollektív munkaegyezmények felé irányuló fejlődés követelményeivel. Ahelyett tehát, hogy a sztrájkmozgalmat represszív rendszabályokkal elvadítja, célszerűségiszempontból lehetőleg törvényes mederbe fogja azt terelni. De reformjait a kollektív ipari rendszernek két alapvető organikus törvényéhez kell alkalmaznia. Az első törvény így hangzik: a kollektív munkaegyezmény csak oly lehetőleg általános, jelentős pénzügyi erővel rendelkező és szakszerűen vezetett szabad munkás- és munkáltatószervezeteken nyugszik biztosan, amelyek betartása felett kölcsönös egyetértéssel és erkölcsi repitációjukkal szorgosan öröködnék. A második törvény pedig azt mondja: az ipari békét nem lehet felülről kierőszakolni, mivel az csak akkor bír állandósággal, ha a felek meggyőződése szerint megfelel az összes fenforgó hatalmi viszonyoknak.

Az államnak mindent el kell tehát követnie arra, hogy az ipari harcok folyamán e törvények szemmeltartásával az egyes iparszakmákban automatikusan kifejeződött kollektív egyezmények széles körben, lehetőleg az egész országban érvényre jussanak és lehetőleg hosszú időre fenmaradjanak. Másodszor azon kell lennie, hogy ez a rend lehetőleg minden kereseti ágban tért foglaljon. Végül a kultúrállamok kormányai általánosan elismerik ma már azt, hogy az ipar békés fejlesztésének szempontjából a nyilvános hatalomnak fontos feladata az is, hogy a kollektív egyezmények jogi természetét és érvényességét és ezzel organikus kapcsolatban, tehát nem a doktriner fogalmi jogászat szempontjából, a szakszervezetek testületi állását (a szervezkedési kényszer, de egyúttal a szervezkedési szabadság védelmének ugyancsak ezen szempontból való elbírálásával) törvényesen szabályozza mindenütt, ahol a közérkölc és köztisztesség érzete maguk erre még nem kielégítők.

I. A kollektív egyezmények elismerésének és fejlesztésének elsődleges, mivel legtermészetesebb módja az, hogy az állam, község, stb. a közszállításoknál, nálunk pl. az állami kedvezmények megadásánál is megköveteljék azt, hogy a munkáltatók az illető ipar kollektív egyezményében foglalt bér (innen *fair wage-clause*, a tisztességes bérek záradéka) és egyéb munkafeltételek mellett alkalmazzák összes munkásaikat.

A közhatalomnak egy továbbmenő közvetett intézkedése, amellyel közérdekben a kollektív egyezmények rendjét erősítheti, az, hogy a közhatósági neutrális munkaközvetítők csak egyezményes munkafeltételek mellett közvetíthetnek munkásokat. Míg ma a munkaközvetítés többnyire egyike a legridegebb harci eszközök-

nek, amely emiatt fontos gazdasági feladatát is csak hiányosan tudja teljesíteni: az alkotmányos szervezettel berendezett és ily szociális szellemben, községi felügyelet mellett működő munkaközvetítők, kivált ha a munkás felfogadása a közvetítőnél való bejelentés nélkül eltiltatnék, az új ipari rend erős bástyáivá nőhetik ki magukat.

A legtovább mennek a kollektív egyezmények elismerése és fejlesztése terén a korszakalkotó új-zélandi, ausztráliai és genfi törvények, amelyek a bizonyos csekély számú taggal bíró munkásszervezet és akár egyes munkáltatók között létrejött egyezményeket az illető ipar szokásának ismerik el és kellő bejegyzés mellett általánosan kötelező jogi erővel ruházzák fel.

II. A modern ipari élet ugyan — többnyire heves harcokon keresztül — automatikusan is a kollektív egyezkedéshez és egyezményekhez vezet el, valamint gondoskodik oly közös szervekről is, amelyek a létrejött egyezmények magyarázatára és alkalmazására hivatvák, illetve amelyek az egyezmény lejártá alkalmával az új kollektív feltételeket megállapítják. Ha valamennyi iparágak ma már ilyen organikusán fejlődött szervei volnának, nem kellene ennél a pontnál az állam beavatkozásáról beszélnünk. A kollektív egyezkedés azonban még nem érte el általánosan ezt az előrehaladott fejlődési fokot, sőt bizonyos iparágakban a fenforgó tárgyilagos akadályok s alanyi előítéletek miatt még tért egyáltalában nem foglalhatott, úgy hogy ott épen emiatt még heves hatalmi harcok fenyegetnek. Ez a tény teszi tanácsossá azt, hogy az állam hivatalosan, célszerűen megszervezett egyeztetésről gondoskodjék. Még pedig egyenesen ama nehézségek elhárítása céljából, amelyek a munkaviszony kifejtett modern eszményének: a kétoldalú, erős és egymással lehetőleg kizárólagosan érintkező szervezeteken nyugvó egyezmény-közösségeknek spontán létrejövetelét meggátolják vagy legalább is megnehezítik. A közhatalom tehát mindenekelőtt teljességgel el fogja ismerni az egyes iparágak kollektív egyezményeinek megkötésére, módosítására és megújítására hivatott ama paritásos egyeztető hivatalokat, amelyek ma Nagy-Britannia ipari békéjének oly kitűnő szolgálatot tesznek. Gondoskodni fog továbbá arról, hogy emez iparszakmai egyeztető hivatalokból, amelyek a munkás- és munkáltatószervezeteken nyugosznak, kerületi, illetve országos felsőbb egyeztető és döntőhivatalok (munkakamarák) alakuljanak ki, amelyeknek az lenne a feladatuk, hogy a maguk példájával, tapasztalataikkal és tekintélyükkel a még meg nem szervezett iparágakat is a maguk körébe vonják s az esetleges munkabeszüntetéseket megelőzzék. Eme paritásos egyeztető hivatalok, illetve munkakamarák mellett, amelyek bizonyos közös érdekű statisztikai,

munkaközvetítő stb. feladatok terén mint közigazgatási segédszervek is áldásosan működhetnek, oly állami hivatalnokokra, hivatalos ipari békeközvetítőkre van szükség, akik emez autonóm és szakértő segédszervekkel kooperálva, kerületenkint a sztrájmegelőzés feladatát sikeresen végezhetik. Természetesen csak akkor, ha arra teljes pártatlanságuk, szociálpolitikai szaktudásuk és diplomáciai tehetségük folytán csakugyan hivatvák. Iparfelügyelőink már csak azért sem alkalmasak erre a tisztre, mivel számos irányban vannak egyébként elfoglalva.

III. A törvényhozásnak az eddig felsorolt szociálpolitikai reformok mellett a szociális fejlődésnek újabb társadalomgazdasági képleteit a jogrendszerbe is bele kell illesztenie, amennyiben az életele-műkkel: spontán kialakulásukkal, szabad érvényesülésükkel és gazdag változataikkal megfér. Az államnak eme feladatát első sorban a szakszervezetek és a kollektív egyezmények törvényes elismerésében és szabályozásában látjuk. A törvényhozásnak tehát egyfelől meg kell szüntetnie emez áldásos társadalomgazdasági képleteknek fennálló antikvált jogi akadályait; másfelől pozitív irányban kell azokat fejlesztenie.

1. A törvényhozásnak a szakszervezetek megalakítását és működését mindenek előtt nálunk is ki kell vonnia a kormányhatalomnak és közigazgatási szerveinek diszkrecionárius hatalma alól és a törvény alapjára kell azt helyezni. Ha tehát valamely munkás- vagy munkáltatószakszervezet a törvénynek bizonyos jogaikat és kötelességeiket szabályozó rendelkezéseinek alapszabályszerűleg megfelel, *eo ipso* jogszerűen megalakultnak legyen tekintendő; felfüggesztésüknek csak bírói úton legyen hazánkban is helye.

2. Meg kell szüntetni azt az egész világon ma már elszigetelt hazai jelenséget, hogy a szakszervezetek tulajdonképeni életcéljukat, tagjaik helyzetének javítását a bérmozgalmak anyagi vezetése és anyagi támogatása útján nem szolgálhatják. Ezáltal az abszurd rendszabály által a sztrájkok nálunk épen nem maradtak el, csak a vezetésük szorult titokzatos félhomályba és a számuk szaporodott el feles módon. Egyfelől ugyanis a háttérben működő vezetők — ez az eseteknek ma már igen kis száma — felelőtlenségük tudatában kevésbé óvatosak és körültekintők, mintha szereplésük mintegy a publicitás jellegével bírna; de másfelől a tömeg visszatartása meggondolatlan lépésektől okoz épen emiatt különös nehézségeket.

3. Erre való tekintettel megszüntetendő az 1884. évi XVII. t.-c.-be foglalt ipartörvény 162. §-a is, amely kimondja, hogy a munkásoknak és a munkáltatóknak összebeszélései kedvezőbb munkafeltételek elnyerése végett jogérvénnyel nem bírnak. Mindkét szervezetnek a legnagyobb

mértékben érdekében van ugyanis, hogy egyes tagjait a közös egyetértéssel megállapított és elfogadott munkafeltételek betartására szoríthassa. A szakszervezetek jogképességének szabályozása alkalmával kell és lehet is gondoskodni arról, hogy a szervezetek eme hatalmukkal önkényesen vissza ne élhessenek.

4. A másik nagyfontosságú feladata a törvényhozásnak a fejlődéstől rég túlhaladott római jogi munkabérvizsnyonak modern reformja. Vannak már most optimisztikus gondolkodók és félművelt agitátorok, akik a kollektív egyezményeknek ezt az új rendjét egyszerűen közjogilag akarják megteremteni. Ezt valósította meg az újjélandi-ausztráliai kényszerdöntő eljárás. Ez abban áll, hogy a munkabeszüntéseket minden körülmények között büntetőjogilag tilalmazzák és az államilag megszervezett felek abban az esetben, ha önként megegyezni nem tudnak, egyes valóságos ipari törvényhozó hatalommal felruházott hivataloktól megállapított munkafeltételek mellett tartoznak dolgozni, illetve munkáltatni. Akik ennek az elvnek valamely európai országban való meghonosítását sürgetik, azok egyáltalában nem ismerik ama mélyreható történeti, politikai és gazdasági különbségeket, amelyek a vén Európát a radikálisan haladó ötödik világrésztől különválasztják. A munkásság ott egyszerűen a törvényhozást érvényesíti már a sztrájkok helyett óhajai kivívására s mivel Európában erről szó sem lehet, nincs hatalom, amely a reájuk nézve kedvezőtlen döntvényeket keresztül tudná vinni. Ez a törvény tehát — a legjobb esetben — osztálytörvény volna a munkáltatók ellen, akik a munkásoknak kedvező döntvények betartására mindenkor könnyen rákényszeríthetők. Nagyon kétes szolgálatot tesznek tehát kenyéradóiknak azok „a munkáltatók filléreire élőködő agitátorok”, akik nálunk is ezt a rendszert sürgetik a kormánynál. Ha pedig a kényszerdöntést és a kötelező szakszervezeteket az érvek egész sora alapján — amelyekre itt részletesen szintén nem térhetünk ki — mint egyelőre kivihetetlen reformokat el kell vetnünk, akkor nincsen célja annak sem, hogy a kényszerbékéltetést, ezt a félrendszerabályt, szorgalmazzuk. Eltekintve ugyanis attól, hogy gyakorlati keresztülvitele majdnem ugyanazon nehézségekbe ütközik, mint a kényszerdöntés, a sztrájkelhárítás szempontjából reális haszonnal nem igen bír. Ha ugyanis a felek között oly éles az antagonizmus, nevezetesen oly nagyok a munkások követeléselei és a munkáltatók megajánlásai közötti ellentétek, hogy a felek egy pártatlan hatóság előtt önkéntesen tárgyalni sem hajlandók, akkor a kényszerbékéltetés valószínűleg eredménytelen lesz. Ha pedig a felek a közvetítő hatóság rábeszélése, diplomáciai fogásai folytán, avagy a hosszas tárgyalásoktól elfárasztva mégis belemennek jobb meggyőződésük ellenére valamely

kompromisszumba: úgy ez a béke sem őszinte, sem állandó nem lehet, mivel a kollektív egyezkedésnek fent említett második organikus törvényébe ütközik. A felek egyike vagy másika ugyanis annak tudatában, hogy az új munkafeltételek nem felelnek meg a gazdasági és hatalmi konstellációknak, előbb-utóbb felmondják az egyezséget, ha ugyan csakhamar ismét a munkabeszüntetéshez nem folyamodnak.

Mit tehet ezen körülmények között mégis az előrelátó államhatalom, hogy az ipari alkotmányosság rendszere jogilag is megszilárduljon?

A paritásosan működő egyeztető hivataloktól megállapított kollektív egyezmények, amennyiben a törvényekbe és a jó erkölcsökbe ütköző rendelkezéseket nem tartalmaznak, a felállítandó iparbíróságoknál külön hivatalos lajstromba volnának vezetendők. Az ilyen hivatalosan is elismert kollektív egyezmények a szervezetek tagjaira *eo ipso*, minden *outsider* munkáltatóra és munkásra pedig szubszidiáriusan, azaz csak akkor volnának szokásjogilag kötelezők, ha azok munkásaikkal az egyéni munkabérszerződésekben kifejezetten másképp nem állapodnak meg. Az egyes munkásnak tehát munkáltatójával szemben, minden külön megállapodás híján is, egyenesen az illető iparban jogszerűen fennálló kollektív egyezményből kifolyólag támadna jogigénye és viszont.

A törvénynek célszerűségi szempontból a kollektív egyezmények jogi érvényességét bizonyos normatív feltételekhez kell kötnie. Alaki szempontból meg volna állapítandó, hogy az ily munkaegyezmény csak akkor jogérvényes, ha egy munkásszervezet avagy bizonyos óriási elszigetelt vállalatoknál egy állandó üzemi munkásválasztmány köti meg valamely munkáltató-szervezettel, illetve az utóbbi esetben az egyes munkáltatóval, mivel csak ez esetben nyugszik szilárd oszlopokon. Anyagi szempontból először meg kell kívánnunk, hogy az egyezmény jelölje meg érvényességének helyi s időbeli határait — ez utóbbira nézve négy-öt év volna az egyáltalán megengedhető maximum — fentartva a felek elhatározásának azt, hogy legalább háromhónapos felmondással előbb is megszüntethessék érvényességét. Másodsor meg kell az egyezményben jelölniök azt is, vajjon a felmerülő egyéni jogviták eldöntésére a létesítendő iparbíróságok illetékesek-e, avagy a felektől megszervezett paritásos bérszabályvédő, másnéven bíráló bizottságok. Ez utóbbiak persze szintén csak akkor hozhassanak jogérvényes ítéletet, ha a szervezetük és eljárásuk bizonyos minimális törvényes kellékeknek megfelel. Ellenkező esetben az iparbíróság, ha bármelyik fél kívánja, mint felelbbviteli bíróság szerepelne, amely végérvényesen dönthet.

5. A kollektív egyezmények jogi biztosítása szempontjából a legnagyobb mértékben kívánatosnak tartjuk azt, hogy a szervezetek

kölcsönösen vagyoni felelősséget vállaljanak azért, hogy az egyezményt sem kollektíve megszegni nem fogják, sem egyes tagjaik által megszegni nem engedik. Minthogy azonban ez a rendszabály üdvös és ténylege s eredményekkel csak akkor kecsegtet, ha a munkásszervezetek önként belemennek — erőszakolása az egész reformot kockáztathatja — azt ajánlanók, hogy amennyiben a munkások erre semmiféle rekompenzációért rá nem vehetők, legalább az egyes munkásoknak és munkáltatóknak szervezetük irányában és a szervezeteknek egyes tagjaiért való kölcsönös felelőssége okvetlenül megállapítassék. Ellenben a szervezetek felelőssége a kollektív egyezmények egyetemleges betartásáért, óvadékok kikötése esetleg deponálása formájában, esetről-esetre a szervezett felek szabad elhatározásának tartassék fenn.

6. Az úgynevezett „dolgozni akaró” munkásoknak és piszkos versenyt folytató *outsider* munkáltatóknak a bojkottálás ellen való megvédelmzése is az alkotmányos ipari rend elérése szempontjából bírálendő el. Minthogy pedig ez a rend — fenti fejtegetéseink alapján — csak akkor nyugszik biztos alapon, ha a szervezetek lehetőleg az illető iparszakma minden munkáltató és munkás tagját egyesítik, az állam önmagával jutna ellentétbe, ha egyfelől a hivatalos békéltetéssel stb. a kollektív egyezmények keletkezését elősegítené, másfelől kivételes büntető törvényeket hozna e felette kívánatos új rend biztonságának megdöntői érdekében. Amennyiben ma a viszonylag elérhető gazdasági közbékére tudatosan vagy öntudatlanul veszedelmes egyéneknek személyes szabadságát, illetve tulajdonát bárki a közönséges büntető jogba ütköző módon korlátozza, a jelenleg érvényben levő büntető-kódex kielégítő szankciókat tartalmaz. Sőt amennyiben ez — különben egyforma tényálladék mellett — a gazdasági osztályharcokra kivételes intézkedéseket tartalmaz, azok is megszüntetendők. Mentől inkább rávezeti ugyanis maga a közhatalom az egyes munkáltatókat és munkásokat arra, hogy szervezett társaikhoz csatlakozzanak, annál kevésbé kell majd amaz egyének különös védelméről gondoskodnia, akik osztálytársaiktól kivívott gazdasági, társadalmi és erkölcsi eredményekben ugyan szívesen részesednek, de küzdelmeik alkalmával nemcsak félreállnak, de sőt az egyszer adott viszonyoknál fogva természetes érdektársaik ellen foglalnak állást. Mindazonáltal törvényileg kimondható volna az, hogy a sztrájkörsemeknek oly célból való felállításának a joga, hogy a dolgozni akarókat a mozgalomról tájékoztassák és a csatlakozásra bírják, kizárólag a jogképes munkás-szakszervezetet illeti meg, amely autorizált szerveinek e minőségükben elkövetett tetteiért — eltekintve azoknak személyes büntetethetőségétől — vagyoniilag is felelős. De ennél jóval fontosabb a munkások szervezkedési szabadságának hathatós

anyagi biztosítása a munkáltatók önkényével szemben, valamint a szakszervezetek kizárási hatalmának korlátozása akár tagjaival, akár a felvételre újonnan jelentkező munkásokkal szemben.

Íme ez azoknak az egységes irányelveken sarkaló reformoknak a minimuma, amellyel a törvényhozás a gazdasági osztályharcokat a közönséges iparágakban (tehát bizonyos nélkülözhetetlen iparágaktól és a mezőgazdaságnak továbbmenő reformjaitól eltekintve) civilizáltabb mederbe terelheti. Kétségtelen azonban az alább következő messzebbmenő megfontolások alapján előttünk az, hogy ezek a szociális mozgalom ragadó folyamát mintegy csak szabályozó reformok egymagukban sokkal kevésbé fogják sztrájkelhárító hatásukat a magyar gazdasági életben kifejteni, mint bármely más nyugati államében.

1. Nálunk a munkabeszüntetés nemcsak gazdasági fegyvere a proletariátusnak, hanem a különböző képviselő testületekhez való választójog híján politikai elégtelenségének, törekvéseinek és hatalmának egyedüli hatályos tüntető eszköze is.

2. A választójog szűkkörűsége folytán nagyon elmaradtunk a szociálpolitikai törvényhozás, a munkásvédelem, a munkásbiztosítás, a lakásügy, a népnevelés és ama többi gyakorlati szociális reform terén, amelyek helyes organikus kapcsolatban a szociális igazságságot a mai társadalmi rend folytonos továbbfejlesztése által is mindinkább megközelíthetik.

3. Zsenge iparunk nevelő védvámok híján sokkal kevésbé fizetéképes, mint a velünk versenyző államok ipara.

4. Ugyancsak ennek következtében fokozottabb mértékben van a belső fogyasztásra utalva, mint a kivitelre is képes nyugati ipar. Ámde — eltekintve a külföldi, kivált az osztrák versenytől — hazánk dolgos, kivált földműves népessége, a lakosságnak eme túlnyomó része, oly nyomorúságos kereseti viszonyok között tengődik, hogy ipari szükséglete végtelenül alacsony.

5. Ennek oka a külterjes és a jelenlegi világpiaci helyzet folytán viszonylag rosszul fizető szemtermelésben rejlik. Pedig az a hazánkban uralkodó mezőgazdasági nagybirtoknak és nagyüzemnek nagy mértékben egyedül lehetséges termelvénye s ez általa mezőgazdasági proletariátus gazdasági emelkedésének a kerékkötője. S ugyanez az üzemi és birtokforma, amely népességünk százazreit kiüldözi az országból, arra készíti birtokosainkat, hogy az Európaszerte igen keresett és a tehetős nyugoti ipari népességtől jól megfizetett élelmi cikkeknek — amennyiben azokat mellékesen termelhetik — túlhajtott kivitelében és a behozataluk elleni merev védekezésben keressenek kárpótlást a szemtermelés sovány hozadékáért. Ennek következtében az elsőrendű

életmi cikkek ára, kivált a hús, az utóbbi években rohamosan emelkedett és eme tűrhetetlen megélhetési viszonyok miatt az ipari munkásaink kivándorlása is az egyre aggasztóbb méreteket ölt. Márpedig maga Marx a munkabérek emelkedését a kapitalisztikus társadalomban abban az esetben — bár teljesen tévesen csak abban az esetben—tartotta lehetségesnek, sőt szükségképpeninek, ha az elsőrendű életfeltételek megdrágulnak. Valamint megállapította azt is, hogy feles „szabad” (*vogelfrei*) bérmunkások hadseregének hiánya a velejáró magas munkabérek folytán a tőke akkumulációját megakasztja mindaddig, amíg a munkásra nézve oly fatális „tőkeviszony” ismét helyre nem áll annak folytán, hogy a bekövetkező üzemszünetelés miatt egymással versenyző munkások ismét a régi alacsony munkabérekre fanyalodnak. Minthogy erre nálunk mindaddig, amíg a kivándorlás biztosító szelepe nyitva lesz, nincsen kilátás, ellenben az élelmiszereknek ez a drágulása nemcsak a fővárosban, de a vidéki városainkban a lakásáraknak még fokozottabb emelkedésével fog a közel jövőben párosulni: mi sem természetesebb, minthogy a munkásság legalább létező kultúr-színvonalát igyekezik majd megővni, ha emelnie — amire ugyancsak reászorul még — egyelőre nincs is sok reménye. A kivándorlás okozta munkáshiánynak és az elsőrendű életfeltételek eme drágulásának a béremelő hatásait tehát nemcsak a fővárosban, de a vidéken is zsenge iparunk lesz kénytelen viselni.

6. Ezen terheit egy régóta tarthatatlan adórendszer igazságtalanul fokozza.

7. Iparunk fejlődésének és a munkáskérdés békésebb irányba való terelésének eme nagy gazdasági akadályait tetézi még a munkásság elégtelenségének és a kivándorlásának egyik további fontos oka köz-igazgatásunk képtelensége modern gazdasági és társadalompolitikai feladatok teljesítésére.

Iparunk tehát számos olyan organikus betegségben szenved, amelyekért sem ipari munkáltatóink, sem munkásaink nem okolhatók: a sztrájkok óriási száma áruló szimptomája a magyar állam egész szervezetében és életevitelében felöltő ama rendellenességeknek, amelyek a tényleg uralkodó osztálynak részben valódi és állandó, részben azonban szintén csak színleges és időleges érdekében vannak. Mi, akik inkább az érdekek egyetemlegességét, mint ellentéteit szeretjük kiemelni, röviden megállapíthatjuk azt a tényt, hogy sehol a világon emberileg belátható jövőben nem áll oly közel az ipari vállalkozó- és munkásosztály érdeke egymáshoz, mint épen Magyarországon: sehol nincsenek erősebb közös politikai, gazdasági és társadalmi ellenfeleik, mint itt. Annál is inkább azon

kellene lenniök, hogy az egymás között felmerülő érdekviszályokat mentől kevesebb súrlódással, mentői diplomatikusabban és gyorsabban intézzék el. Természetesen nem annyira munkáltatóink érzelmi átalakulásától várjuk el ennek a reális eszménynek megközelítését, mint a kézenfekvő tapasztalatok gyakorlati iskolájától, a kor uralkodó problémájának behatóbb ismeretétől, de kiváltképen osztálytudatos, szolidáris érdekekért áldozatokra kész, de azért minden ízében alkotmányos és szociális szellemű szakszervezkedésüktől.

Amennyiben tehát a „sztrájk törvény” nem a fenti szociálpolitikai szempontoknak hódolna, amelyek — tudomásunk szerint — nagy mértékben összeesnek a magyar munkás- és munkáltatóosztályok szellemi arisztokráciájának felfogásával is, hanem napi politikánk uszító jelszavainak, avagy a tudálékosság nagyhangú követeléseinek irányában mozogna: első sorban iparos munkáltatóinknak jól felfogott érdeke az, hogy érelyesen felemeljék ellene tiltakozó szavukat. Mert igaz fohással elmondhatják az ilyen iparrontó papirostörvény körül érdekelt tényezőkről az írás szavait: Uram, ments meg bennünket a jó barátainktól!

Ferenczi Imre.

